

6. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис: Монографія. [Текст] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
7. Золотова Г. А. Коммуникативная грамматика русского языка [Текст] / Г. А. Золотова, Н. К. Ониненко, М. Ю. Сидорова. – М. : Институт русского языка им. В.В. Виноградова РАН, 2004. – 544 с.
8. Новик Е. В. Особенности актуального членения полипредикативных конструкций (на материале информационно-публицистических текстов английского языка) : дисс ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / Е. В. Новик. – Смоленск, 2005. – 186 с.
9. Русская грамматика [Текст] : [в 2 т.] / [глав. ред. Н. Ю. Шведова]. – М. : Наука, 1980 – Т. II: Синтаксис [Текст]. – 1980. – 719 с.
10. Слюсарева Н. А. Проблемы функционального синтаксиса современного английского языка [Текст] / Н. А. Слюсарева. – М. : Наука, 1981. – 196 с.
11. Halliday M. A. K. Intonation systems in English [Text] / M. A. K. Halliday // Patterns of language: Papers in general, descriptive and applied linguistics / ed. by A. McIntosh, M. A. K. Halliday. – London : Longmans, 1966. – P. 111-183.

Винтонив М. Сложноподчиненные предложения собственно-присловного типа в аспекте теории актуального членения.

В статье обозначены основные подходы к анализу нерасчлененных сложноподчиненных предложений присловного типа, установлены особенности актуального членения этих структур, выявлены основные подходы к характеристике высказывания как коммуникативной единицы речи.

Ключевые слова: предложение, высказывание, сложное предложение, актуальное членение.

Vintoniv M. Complex Sentence in Terms of the Theory of Actual Division.

The article outlined the main approaches to the analysis of multi-complex sentences, traces the history of development of the concept multi-predicative complex sentences. The features of the actual parting of these structures are established, the main approaches to the characteristics of expression as a communicative unit of speech are found out.

Key words: sentence, expression, theme, rheme, communicative.

*Анна Завгородня
(Київ)*

УДК 811.112.2:81'366

ПРЕФИКСАЦІЯ ТА НАПІВПРЕФИКСАЦІЯ ДІЄСЛІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена розгляду двох способів дієслівного словотвору німецької мови: префіксації та напівпрефіксації. Безумовно велика роль цих способів очевидна – за кількістю дієслівних новотворів у німецькій мові їм передують лише словоскладання. У роботі наведено опис словотвірних елементів та моделей, детально висвітлено особливості їхнього функціонування в німецькій мові. Префіксація та напівпрефіксація дієслів, як різновиди афіксації, представлені зв'язними морфемами, тобто префіксами та напівпрефіксами дієслів, які передують твірній основі слова і, відповідно, не модифікують її структуру, але змінюють чи уточнюють її значення. Особливу увагу привертають напівпрефікси дієслів, оскільки вчені досі не дійшли висновку, яким чином класифікувати явище, в якому слова (прислівники, займенники та прийменники), з одного боку, можуть виступати окремими лексичними одиницями із самостійним значенням, тобто бути елементами словоскладання, а з іншого – залежати від твірного слова, тобто виявляти себе афіксами. Деякі вчені не виокремлюють напівпрефіксацію як окремий спосіб словотвору.

Ключові слова: словотвір, дієслово, афіксація, префіксація, напівафіксація, напівпрефіксація, афікс, префікс.

Постановка проблеми. Розвиток будь-якої мови супроводжується насамперед появою нової лексики. Нові слова виникають постійно, вони або запозичуються з іншої мови, або утворюються на основі рідної за допомогою різних способів словотворення, одними з яких є префіксація та напівпрефіксація.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що вивченням словотвору активно займалися науковці в другій половині XX століття (М.Д.Степанова, Г.А.Настенко, Г.А.Риш), проте ця тема і досі не втратила своєї актуальності, про що свідчать нещодавні роботи таких сучасних мовознавців як В.І.Кульчицький, Л.В.Воловик, М.В.Пашенко, В.Н.Федорцова та інші.

Дослідження засобів префіксації та напівпрефіксації дієслів у сучасній німецькій мові є **метою статті**, які ставлять перед собою виконання таких **завдань**: 1) розглянути способи словотвору в сучасній німецькій мові; 2) виокремити особливості префіксації та напівпрефіксації дієслів; 3) описати засоби та моделі префіксації та напівпрефіксації дієслів, особливості їхнього функціонування в сучасній німецькій мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що мова збагачується за допомогою нової лексики, яка приходить «з-за кордону» або утворюється за допомогою власних засобів. Під власними засобами розуміють такі способи словотвору: 1) зміна кореня слова; 2) перехід слова з одного лексико-граматичного класу в інший; 3) словоскладання; 4) префіксація; 5) суфіксація; 6) напівпрефіксація; 7) аббревіація. М.Д. Степанова розрізняє три класи слів: прості (неподільні), складні (з кількох коренів) та похідні (корінь+словотвірний афікс). Похідні слова утворюються за допомогою 1,2,4,5 та 6 способів [6, с. 61]. Метою цього дослідження є розгляд префіксації та напівпрефіксації, тобто тих способів словотвору, які не змінюють кореня слова, та передують йому. Розглянемо кожен спосіб окремо.

Префіксація – це давній, але і досі ефективний спосіб словотвору, який не змінюючи кореня слова та не впливаючи на його лексико-граматичну приналежність, змінює лексичне значення слова. Префікс – це словотвірна афіксальна морфема, яка, на відміну від кореневої, є зв'язною, не має свого значення і не виступає самостійною лексичною одиницею [1, с. 37]. Префікс, на відміну від суфікса, не є морфологічною ознакою граматичних категорій частин мови.

Префіксальні дієслова утворюються за допомогою невідокремлюваних, ненаголошених префіксів (*be-, ge-, er-, ver-, zer-, ent-, emp-, miß-* [4, с. 111]) за трьома основними словотвірними моделями:

1. Девербальна модель префіксальних слабких дієслів (дієслівний префікс, твірна основа слабого кореневого дієслова, формотворчий суфікс інфінітива *-en*): *begrenzen, beliefern, entwickeln, verlagern, vermerken, zerstören*.
2. Десубстантивна модель префіксальних слабких дієслів (дієслівний префікс, твірна основа іменника, формотворчий суфікс інфінітива *-en*): *bedampfen, belüften, erzeugen, verkleiden*.
3. Ад'єктивна модель префіксальних слабких дієслів (дієслівний префікс, твірна основа прикметника в позитивному або в порівняльному ступені, формотворчий суфікс інфінітива *-en*): *befeuchten, entfetten, erhärten, erwärmen, verstärken* [1, с. 68].

Семантичною ознакою префіксації є узагальнення певної ознаки, притаманної деяким предметам та явищам [6, с. 72-73]. Префіксальні утворення мають досить чітку семантичну вмотивованість, їхнє значення зумовлене як значенням твірної основи, так і значенням префікса [7, с. 95]. М.Д. Степанова поділяє дієслівні префікси за семантичною ознакою на три групи:

- 1) однозначні префікси (*zer-, miss-*): *zerstören, missachten*;
- 2) багатозначні префікси (*er-, ver-, ent-, be-*): *erfahren, verstehen, entstehen, bekommen* ;
- 3) нейтральні префікси (*emp-, ge-*): *empfehlen, gehören*.

Префікс *zer-* означає «результативність з негативними наслідками (часто зруйнуванням об'єкта)», порівняйте: *zerbomben, zerpfälten, zerpfeifen, zerpulvern, zerrädeln, zerscarren, zerschaufeln, zersplitttern, zerstanzen, zerstäuben* usw. [2, с. 51-52]. Префікс *miss-* виражає негативну ознаку і приєднується лише до дієслівної основи: *misstrauen, misslingen* [7, с. 99].

Префікс *be-* має різні значення, це залежить від твірних основ: девербальна, десубстантивна чи dead'єктивна. З дієслівною основою він виражає підсилення, конкретизацію дії: *bedecken, begrüßen*, надає дієслову значення перехідності: *beantworten*, з іншими – виражає ознаку основи слова: *beruhigen, betiteln* [7, с. 99].

Префікс **er-** означає початок дії: *erdröhnen, erklingeln, erschallen*, або її результат: *erjagen, erreichen, erwachsen* тощо. Нечисельні дієслова реалізують другий різновид словотвірного значення: *erbetteln, erfoltern, erpfeifen, erschreien, ersegeln* тощо [2, с. 51-52].

Префікс **ver-** означає повільне припинення дії: *verblühen*, зміну місцезнаходження предмета: *verpflanzen*, протилежний напрямок в прямому та переносному значеннях: *verkehren* та інші [7, с. 99].

Частина похідних слів передає значення початку дії здебільшого при сполученні префікса **ent-** з дієсловами «говоріння», решта – значення привативності (вилучення, позбавлення, усунення), що з'являється, переважно, при поєднанні префікса з відіменним дієсловом-конверсивом: *entfesseln, entölen, entrostet*, або заперечення того, що виражене твірною основою: *entsichern, entspannen*. Усі різновиди словотвірного значення, крім першого, відтворюються в семантичній структурі новотворів, причому домінантним є заперечне значення привативності, порівняйте: *entaktualisieren, entarabisieren, entdramatisieren, enklammern, entklauben, entkonservieren, entpressen, entrutschen* usw. [2, с. 51-52].

Префікс **emp-** зберігся лише в деяких дієсловах, які значно змінили свою семантику у порівнянні з опорними словами *empfangen, empfinden*. Префікс **ge-** зустрічається в більшості випадків у дієсловах, які зберегли семантичний зв'язок з опорними дієсловами: *getrauen, gedenken*.

Напівпрефіксація – це другий за ефективністю спосіб словотвору після словоскладання (9% від загальної кількості новотворів та 26% – від дієслів) [5, с. 1043]. Напівпрефіксація, формуючи «перехідну зону» між словоскладанням та префіксацією, поєднує ознаки двох «класичних» способів словотвору і віддзеркалює тенденцію переходу повнозначних слів з абстрактним або досить широким значенням в афікс. Ця тенденція простежується з давнього періоду розвитку мови і забезпечує динаміку не лише словникового складу мови, а й її словотвірної системи [3, с. 1].

Проблема напівпрефіксації досі до кінця не вирішена. Складові елементи знаходяться в проміжному положенні: з одного боку вони отримали узагальнене лексико-категорійне значення, яке трактується як словотвірне, а з іншого боку, не втратили семантичного зв'язку з вихідними самостійними лексемами. Для їхнього виділення існують такі критерії: 1) формальне співпадіння зі словом, яке вільно функціонує; 2) етимологічний зв'язок з цим словом; 3) серійність, тобто використання в кількох словах; 4) семантична подібність з даним словом [4, с. 111]. Як правило, поєднання дієслів з непохідними прийменниками прислівникового походження (*ab, an, aus, auf, entgegen, entlang, gegen, ein, mit, über, um, zu*) зараховують до напівафіксальних словотвірних одиниць, а дієслівні конструкції з прислівниково-займенниковими комплексами, котрі складаються з *da-, hier-* (у позиції першого компонента), *hin- her-* (в обох позиціях), «взаємного» займенника *einander*, прислівника *-wärts* (в позиції другого компонента) у комбінації з названими препозитивними елементами-напівпрефіксами – до похідних слів з другим частотним компонентом. Такі словотвірні елементи називають «відокремленими префіксами», «нестійкими складними словами», «напівскладними словами або зрощеннями», «придієслівними прислівниками», «стійкими сполуками» [2, с. 61]. Чіткі критерії розмежування афікса, напівафікса, частотного компонента та елемента композита, сформульовані М.Д.Степановою, дають можливість внести ясність у це заплутане питання. Препозитивні елементи з помітними семантичними змінами порівняно з автономною однокореневою лексичною одиницею, за наявності решти характерних ознак, позначають терміном напівпрефікс. Інші відокремлювані частки іменують іншими частотними компонентами дієслівних композитів з більше чи менше вираженою тенденцією до переходу в напівафікс [2, с. 61-63]. Серед напівпрефіксів дієслів виділяють напівпрефікси з постійним наголосом (*ab-, an-, auf-, aus-, bei-, ein-, mit-, nach-, vor-, neben-, zu-*) та зі змінним іменник (*durch-, hinter-, über-, um-, unter-, wider-*) [4, с. 111]. Особливістю напівпрефіксів дієслів є їхня багатозначність: **ab** – віддалення (в прямому *abfahren* та переносному *absagen* значеннях); **an** – конкретно-локальне *ankommen* та переносне *antun* значення, **auf** – напрямок вгору *aufgehen*; **aus** – надає дієсловам значення активної дії *ausfüllen*, зміни стану *ausblühen*; **bei** – додавання, поєднання *beimischen*; **ein** – напрямок всередину *einatmen*; **mit** – значення спільної дії чи перебування *mitgehen*; **nach** – слідування у просторі

nachlaufen; *vor* – різні відтінки передування *vorstehen*, першочерговості *vorziehen*; *zu* – наближення, додавання *zunehmen*, *zufahren* [7, с. 143]. Префікси (*durch-*, *unter-*, *über-*, *um-*, *hinter-*, *wider-*, *wieder-*) можуть бути відокремлюваними і невідокремлюваними. Невідокремлювані дієслівні префікси посідають завжди в усіх формах дієслів позицію перед твірною основою. Вони є ненаголошеними, модифікують твірну основу. Основним критерієм відокремлюваності є значення дієслова: при конкретному (просторовому) значенні твірної основи, префікс відокремлюється, при переносному значенні – не відокремлюється: *unternehmen* – *nahm unter* – *untergenommen* – *накинути (наприклад пальто)*; *unter/nehmen* – *unternahm* – *unternommen* – *брати на себе (відповідальність)* [1, с. 109-110]. Саме цим пояснюється їхня семантична різноманітність: в одних випадках чітко простежується їхнє самостійне значення, в інших – воно повністю зникає [7, с. 141].

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Мова постійно розвивається та оновлюється, щодня з'являються нові лексеми, які або запозичуються, або утворюються за допомогою різних способів словотвору. У цій статті було охарактеризовано особливості префіксації і напівпрефіксації дієслів, описано їхні засоби та моделі, а також особливості їхнього функціонування в сучасній німецькій мові. Префіксація та напівпрефіксація дієслів виступають одними з найпродуктивніших способів словотвору сучасної німецької мови, що особливо яскраво простежується на прикладах дієслів. Словотвірні афікси (префікси та напівпрефікси) передують твірній основі слова, не змінюючи її структуру. Нові слова можуть утворюватися від трьох видів твірних основ: дієслів, іменників та прикметників. Кожен афікс або повністю змінює значення слова, або надає йому нового значення. Досі залишається невирішеною проблема визначення напівпрефіксації як окремого способу словотвору, оскільки вона «знаходиться між словоскладання та префіксацією». Вирішення саме цієї проблеми має наразі «стояти на порядку денному» сучасних мовознавців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воловик Л.Б. Словотвірний потенціал префіксальних дієслівних економічних термінів у сучасній німецькій мові: структурно-семантичний і функціональний аспекти: дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Воловик Лариса Борисівна – Полтава, 2012. – 340 с.
2. Кульчицький В. І. Номінативні та комунікативні особливості новотворів сучасної німецької мови : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Кульчицький Віктор Іванович – Київ, 2012. – 281 с.
3. Кульчицький В. І. Напівафіксація: основні моделі, тенденції розвитку та вклад у розширення номінативних можливостей словотвору сучасної німецької мови [Електронний ресурс] / Віктор Іванович Кульчицький // Вид. НАУ. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: eg.nau.edu.ua/handle/NAU/12685.
4. Пашенко М. В. Словообразование как способ пополнения глагольного лексикона в современном немецком языке / М. В. Пашенко. // Вестник СамГУ. – 2008. – №5. – С. 110–118.
5. Пашенко М. В. Новые глаголы в современном немецком языке / М. В. Пашенко, В. Н. Федорцова. // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – 2012. – №2. – С. 1042–1044.
6. Степанова М. Д. Словообразование в современном немецком языке / Мария Дмитриевна Степанова. – Москва: Литературы на иностранных языках, 1953. – 375 с.
7. Степанова М. Д. Лексикология современного немецкого языка / М. Д. Степанова, И. И. Чернышева. – Москва: Высшая школа, 1962. – 309 с.

Завгородняя А. Префиксация и полупрефиксация глаголов современного немецкого языка.

Статья посвящена рассмотрению двух способов глагольного словообразования немецкого языка: префиксации и полупрефиксации. Роль этих способов очевидна – по количеству глагольных новообразований в немецком языке они занимают второе место после словосложения. В работе описано словообразовательные элементы и модели, детально изображены особенности их функционирования в немецком языке. Префиксация и полупрефиксация глаголов, как разновидности аффиксации, представлены связными морфемами, то есть префиксами и полупрефиксами, которые предшествуют образовательной основе слова и, соответственно, не модифицируют ее структуру, но изменяют или же уточняют ее значение. Особого внимания заслуживают глагольные полуприставки, поскольку в отличие от глагольных приставок, ученые до сих пор не сошлись во мнении, как классифицировать данное явление, когда слова (предлоги, местоимения и наречия) с одной стороны могут быть отдельными лексическими единицами, то есть выступать элементами словосложения, а с другой – зависеть от образовательного слова, то есть аффиксами. Некоторые ученые даже не рассматривают полупрефиксацию как отдельный способ словообразования.

Ключевые слова: словообразование, глагол, аффиксация, префиксация, полуаффиксация, полупрефиксация, аффикс, приставка.

Zayгородnia A. Verbal Prefixation and Semiprefixation of Modern German.

This article is concerned with two types of verbal word building: prefixation and semiprefixation. The great role of these types is obvious – in terms of new verbs, these types are very efficient after stem composition. This article describes elements and models of word building, deals with their functional characteristics. Prefixation and semiprefixation as a kind of affixation are bound morphemes, that is prefixes and semiprefixes, which are before stem, they do not modify their structure but change or specify their meaning. We should recognize semiprefixes, because unlike with prefixes, the scientists cannot agree how to classify this phenomenon, where the words such as prepositions, pronouns and adverbs can be on the one hand particular lexical units with independent meaning, that is elements of composition, and on the other hand they can depend on the initial words, that is to be affixes. Some scientists do not consider affixation as an independent type of word building.

Key words: word building, verb, affixation, prefixation, semiprefixation, affix, prefix, semiprefix.

Статтю рекомендовано до друку
кандидатом філологічних наук,
доцентом кафедри німецької філології
Київського національного лінгвістичного університету
Н.Г.Ходаковською

Юлія Лебедь
(Вінниця)

УДК 811.161.2'367

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ОBOB'ЯЗКОВИХ ПРИДІЄСЛІВНИХ КОМПОНЕНТІВ
У РЕЧЕННЯХ БЕЗОСОБОВОЇ СТРУКТУРИ**

Стаття присвячена розгляду основних закономірностей обов'язкових придієслівних компонентів формально-синтаксичної структури речення в реченнях безособової структури. У статті розглянуто основні моделі вираження обов'язкових придієслівних компонентів формально-синтаксичної структури речення в реченнях безособової структури: придієслівні безпрійменниково-іменникові обов'язкові компоненти у родовому відмінку; придієслівні безпрійменниково-іменникові обов'язкові компоненти в давальному відмінку; придієслівні безпрійменниково-іменникові обов'язкові компоненти в знахідному відмінку; придієслівні безпрійменниково-іменникові обов'язкові компоненти в орудному відмінку; придієслівні прийменниково-іменникові обов'язкові компоненти в місцевому відмінку. Описано особливості функціонування обов'язкових придієслівних компонентів формально-синтаксичної структури речення в реченнях безособової структури, а також охарактеризовано типове синтаксичне значення обов'язкових придієслівних компонентів формально-синтаксичної структури речення в реченнях безособової структури.

Ключові слова: дієслова релятивної семантики, прислівний компонент, модель вираження, денотат, синтаксичне значення.

Постановка наукової проблеми. Розвиток синтаксичної теорії у напрямку багатоаспектного вивчення структури речення і його складових спонукає виокремленню своєрідного напрямку досліджень, у центрі яких перебуває формально-синтаксична інтерпретація компонентів та структура речення загалом (І.Р. Вихованець, А.П. Грищенко, А.П. Загнітко, Н.В. Гуїванюк, М.Я. Плющ, Н.Л. Іваницька). У наслідок поглибленого вивчення структури простого речення і його компонентів учені чітко виокремлюють три групи формально-синтаксичних компонентів речення: головні компоненти його граматичної основи (підмет, присудок, головний компонент речення односкладної будови), неголовні прислівні компоненти та неголовні компоненти неприслівної залежності. У центрі дослідження вищезазначеного